

Een nieuwe start

Laat iedereen vrij,
maar niemand vallen.

De plannen van D66 Smallerland voor 2022 – 2026.

Met begrijpelijke taal!

D66

Een woord vooraf van de lijsttrekker

Beste lezer,

Wat gaat de tijd snel, niet? Inmiddels is het alweer vier jaar geleden dat het vorige verkiezingsprogramma van D66 online kwam. En de wereld is in vier jaar tijd flink veranderd, dat hoef ik niet verder uit te leggen. We leven in een bijzondere tijd waarin we niet altijd grip kunnen krijgen op de dingen die nodig zijn voor een goed leven. Goede zorg, een fijne woonplek en goed ondernemen zijn niet altijd vanzelfsprekend. Daarom zijn wij nodig, als politiek en als D66.

De afgelopen jaren waren niet Smallerlands beste jaren. Er zijn in vier jaar tijd elf wethouders vertrokken en we hebben nog altijd moeite om de financiële eindjes aan elkaar te knopen. Bovendien vraagt de wereld om stevige maatregelen tegen klimaatverandering en zijn er nog altijd mensen die geen woning kunnen vinden in onze gemeente. Dat moet en dat kan anders. Daarom presenteren wij het verkiezingsprogramma voor de komende vier jaar in onze gemeente. D66 is vernieuwend, ambitieus en misschien een beetje prikkelend. Wij willen van Smallerland een vooruitstrevende gemeente maken waar het goed wonen, werken en recreëren is.

Ron en ik hebben ons de afgelopen jaren keihard ingezet om een stukje D66 in de raad te brengen, samen met onze fractievertegenwoordigers, ondersteuning en natuurlijk de steunfractie. We hebben mooie dingen bereikt, zoals bijvoorbeeld de 24/7 winkelopening, de regenbooggemeente, het verbod op geitenfokkerijen en natuurlijk de komst van het zwembad aan de Sportlaan. Het zijn allemaal voorstellen van onze hand. Daarom smaakt dit naar meer, wij willen met een jonge frisse wind meedoen in onze gemeente. En die frisse wind vertaalt zich bijvoorbeeld door ook collega-raadsleden te vragen iets te zeggen over onderwerpen waarover we het eens zijn. Dat klinkt heel tegenstrijdig, want dit moet ons verhaal worden zeggen de meesten. Ik noem het nieuw leiderschap. Met dit verkiezingsprogramma hoop ik iedereen in onze gemeente te overtuigen van onze plannen en onze verantwoordelijk te nemen als ons dat gevraagd wordt.

Ik hoop jou (of u) graag persoonlijk te spreken om onze ideeën over Smallerland verder te bespreken. Natuurlijk staat de koffie in onze fractiekamer klaar!

Roy Postma-Drent

Lijsttrekker D66 Smallerland

Overzicht

Inleiding	05
Voor iedereen een fijne plek om te wonen	06
Wonen in Drachten	07
Wonen in de dorpen	07
Kansen voor de toekomst	08
Voor iedereen een dak boven het hoofd	08
Snel een duurzame en groene gemeente	10
Zo snel mogelijk geen gebruik meer maken van fossiele brandstoffen	10
Omgaan met de gevolgen van klimaatverandering	11
Letten op de toekomst bij wat we hebben en kopen	12
Ruimte voor planten, dieren en mensen	13
Het moet anders in de landbouw	14
Hoe vrij zijn we, als gezondheid je kansen beperkt?	16
Voorkomen is beter dan genezen	16
Het wordt makkelijker om geholpen te worden	17
Vrij zijn betekent mee kunnen komen	17
Smallingerland in beweging	18
We hebben nog veel te winnen	18
Altijd dichtbij kunnen sporten	18
Er kan nog veel veranderen	19
Vrij zijn begint met het beste onderwijs	20
Ieder kind de vrijheid om kind te zijn	20
Iedere tiener de vrijheid om te worden wie ze willen zijn	21
Vrij zijn om hier te blijven wonen tijdens je studie	21
Een leven lang vrij zijn om te leren	21
Een tweede kans op vrijheid	22
Vrij zijn om te werken en ondernemen	23
De basis moet goed zijn	23
Investeren, investeren, investeren!	23
Drachten is een stad	24
Ondernemen in Smallingerland	25
Sneller en schoner van A naar B	26
Wandelen en fietsen in onze prachtige gemeente	26

Snel en schoon met de bus en de trein	26
Minder auto's in de stad	27
Ook bereikbaar met het water	28
Genieten van je vrije tijd	29
Vrij zijn om te leren over cultuur	29
We maken er een feestje van	29
Zonder veiligheid zijn we niet echt vrij	30
Veilig zijn en je veilig voelen	30
De politie als je beste vriend	30
Wie je bent mag niet bepalen hoe veilig je bent	31
Brede welvaart als doel, genoeg geld en nieuw leiderschap als basis	32
Duidelijk doen	32
Nieuw leiderschap	32
Goed omgaan met het geld	33

Inleiding verkiezingsprogramma

De afgelopen jaren heeft Smallingerland stilgestaan. Wethouders werden ontslagen, er was ruzie in de gemeenteraad en er is weinig bereikt, behalve een lege schatkist. Wij willen vooruit. Het is tijd voor een nieuw begin. Tijd voor een gemeente die klimaatverandering aan gaat pakken, mensen helpt die het nodig hebben en huizen bouwt om in te wonen.

Ons verkiezingsprogramma geeft in **begrijpelijke taal** het antwoord op de vragen van vandaag en morgen, geeft iedereen de vrijheid om zichzelf te zijn en is onze inzet voor de komende vier jaar. Met de beste ideeën van D66'ers uit het hele land, geschreven door de inwoners van Smallingerland. Van de keukentafel in Houtigehage tot de bibliotheek in Drachten, dit is het programma door en voor Drachten, Oudega, Opeinde, Boornbergum, Drachtstercompagnie, Rottevalle, Houtigehage, De Wilgen, Nijega, De Tike, De Veenhoop, Kortehemmen, Goëngahuizen en Smalle Ee.

We zijn erg trots op ons programma. Het is **groener, ambitieuzer en begrijpelijker** dan ooit. We zijn ook trots op wat we de afgelopen vier jaar hebben gedaan, ook al hadden we veel meer willen doen. We hebben van Smallingerland een regenbooggemeente gemaakt, zodat we laten zien dat iedereen hier zichzelf moet kunnen zijn. We zorgden ervoor dat winkeliers altijd zelf mogen bepalen wanneer ze open gaan en wanneer niet. En keer op keer lieten we zien dat wij de partij zijn voor de inwoners die tussen wal en schip vallen, tegen klimaatverandering en van het **samenwerken voor de toekomst**. In dit programma is dat niet anders. Sterker nog, er staan zelfs uitspraken in van andere partijen over hoe we samen Smallingerland gaan veranderen. Nieuw leiderschap begint hier.

Veel mensen zijn de afgelopen jaren bij ons langs geweest om hun verhaal te doen. Altijd waren ze welkom, we boden hen een kop koffie aan en luisterden naar hun verhaal. We hebben er veel van geleerd. Voor u ligt nu ons verhaal met onze plannen. Ons plan voor een nieuw begin. Voor een Smallingerland dat **vrij, ambitieuzer en groener** is.

We weten dat we niet al onze plannen waar kunnen maken. Zo werkt het niet in de politiek. Maar we gaan er wel ons stinkende best voor doen. En hoeveel we waar kunnen maken, dat hangt af van hoe veel mensen D66 stemmen, het hangt af van jou (of u). Ga daarom ook stemmen op **16 maart 2022**. Neem je stempas, ID-kaart en 15 minuten de tijd en **stem D66**. Voor de inhoud. Voor een nieuw begin.

Sjirk Bruinsma

Voorzitter Verkiezingsprogramma commissie

Heb je vragen over de plannen in ons verkiezingsprogramma? Neem contact met mij op via sjirkbruinsma@d66smallingerland.nl of stuur me een berichtje op +31 6 27558103.

Voor iedereen een fijne plek om te wonen

Er zijn steeds grotere verschillen tussen mensen en buurten. In de ene buurt, zoals in de Drachtstervaart in Drachten, hebben mensen het over het algemeen goed. Als ze hun huis verkopen krijgen ze er genoeg geld voor om een nieuw huis mee te kopen, in de buurt zijn goede scholen en de meeste mensen hoeven zich weinig zorgen te maken over hun toekomst. In andere buurten, zoals in delen van de Wiken en Noord-Oost, is het beeld heel anders. Mensen hebben het er vaker moeilijk, mensen kunnen moeilijk een huis vinden en de buurt voelt niet altijd even veilig. Smallerland moet een fijne plek worden om te wonen voor iedereen, duurzaam en groen. Daarom moeten we onze gemeente anders in gaan richten.

Dit hoofdstuk gaat over volkshuisvesting, de bouw van woningen, verduurzaming van woningen, invoering van de omgevingswet, het tegengaan van onnodige ruimtelijke regels, opvang van dak- en thuislozen, de locatie voor het reinstation en een groene leefomgeving.

Wonen in Drachten

Er zijn nu te weinig huizen in Smallerland om iedereen betaalbaar te laten wonen. Er wordt te weinig gebouwd om de problemen op te lossen. Er kunnen al 900 huizen gebouwd worden, maar er is behoefte aan ten minste duizend woningen¹ en het bouwen van die 900 huizen duurt te lang. Koophuizen worden daardoor steeds duurder en het duurt jaren voordat mensen een sociale huurwoning kunnen krijgen. Om iedereen de kans te geven betaalbaar te wonen en klaar te zijn voor de toekomst moet er volgens ons snel meer gebouwd worden. Zowel in Drachten als in de dorpen. Daarmee zetten we onze gemeente op de kaart als plek waar het voor iedereen fijn wonen is.

Aan de ene kant willen we fors meer woningen in Drachten, aan de andere kant willen we dat niet ten koste laten gaan van de natuur. Daarom kiezen wij ervoor binnen Drachten te bouwen en Drachten groener te maken. In Drachten is er een aantal plekken die niet mooi zijn om te zien en niet gebruikt worden. We willen dat de gemeente die plekken aanpakt en er nieuwe woningen bouwt. Het gaat dan bijvoorbeeld om een terrein aan de Splitting waar nu niks mee wordt gedaan. Een ander voorbeeld is het hostel 'de Stijl'. Daarnaast willen wij het makkelijker maken voor eigenaren van winkelpanden om het pand te veranderen naar woningen wanneer dit nodig is.

Om onze ambities waar te maken moeten we de hoogte in bouwen. Door moderne portiek- en galerijflats van drie tot vier verdiepingen te bouwen maken we goed gebruik van de ruimte, zonder grote gebouwen te bouwen waar ze niet passen. We willen zoveel mogelijk in de buurt van het centrum bouwen, lelijke plekken aanpakken en verouderde huizen vervangen. Zo komt Drachten er beter uit te zien. Het is ook nog eens gezonder, duurzamer en efficiënter. Een deel van deze huizen moeten sociale huurwoningen tussen de 500 en 750 euro worden, maar er komen hiermee ook koopwoningen en huurwoningen beschikbaar.

Bouwen moet altijd goed afgestemd worden met de buurt. Dat moet als er gebouwd wordt binnen Drachten, maar ook aan de randen van de stad en in de dorpen. Als het nodig is om Drachten uit te breiden zien wij de meeste kansen rond het Noorden van Drachten richting Rottevalle en Drachtstercompagnie. Door al vroeg aan te geven waar misschien nieuwe woningen komen kunnen de huidige bewoners al betrokken worden bij de plannen. Daarom willen wij ook met Opsterland in gesprek gaan over een mogelijke uitbreiding in de richting van Ureterp.

Ook waar geen nieuwe woningen gebouwd worden moet het fijner wonen worden. In de wijken

¹ Volgens prognoses van de provincie.

zetten we meer planten en (fruit)bomen neer, vervangen we tegels met groen en er komen meer parkjes.

- We maken samen met de inwoners meer plannen om in Drachten te gaan bouwen, waarbij we focussen op het bouwen van kleine flats van drie tot vier verdiepingen. Deze flats moeten op plekken komen die niet gebruikt worden of in de plaats van woningen en gebouwen die erg verouderd zijn.
- Een deel van de huizen die gebouwd worden moet sociale huurwoningen zijn, tussen de 500 en 750 euro.
- Alle huizen die nieuw gebouwd worden moeten duurzaam zijn. Als de huizen uiteindelijk weer gesloopt worden moet het materiaal opnieuw gebruikt kunnen worden.
- De buurtbewoners van nieuwe woningen moeten zo vroeg mogelijk betrokken worden. Ook moeten ze meedenken over de komst van deze woningen en hoe ze eruit komen te zien. Vooraf moet duidelijk zijn wie het besluit uiteindelijk gaat nemen en waar de buurtbewoners over mee mogen praten.
- We willen meer groen in de stad. Iedere buurt moet dus een eigen parkje krijgen, met speeltoestellen voor kinderen. We promoten de volkstuinten die er zijn. Ook komen er op meer plekken fruitbomen te staan, waar iedereen van kan genieten. Verder moedigen we mensen aan tegels uit hun tuin te halen en er planten in te zetten die goed zijn voor insecten, zoals vlinders en bijen.
- Met de woningbouwcorporaties maken we afspraken over hoe ze snel alle sociale huurwoningen in Smallerland gaan verduurzamen en isoleren².

Samenwerken tegen ongelijkheid

"De ongelijkheid tussen onze dorpen en wijken is schrijnend. We zijn blij dat ook D66 hier aandacht aan besteedt in hun verkiezingsprogramma.

De PvdA wil samen met D66 onze verdeelde stad weer samenbrengen. Dat betekent mensen uit de armoede helpen, iedereen een dak boven het hoofd en zorgen voor elkaar. Dat is waar we het voor doen."

Dinie Mulder
PvdA Smallerland

Wonen in de dorpen

In de politiek in Smallerland gaat het vaak over Drachten, omdat daar de meeste mensen wonen. Maar we mogen de dorpen niet uit het oog verliezen. Veel mensen vinden het enorm fijn om daar te wonen. In een dorp voelt men zich verbonden met elkaar en is de sfeer gemoedelijker dan in de stad. Vaak willen jongeren daarom ook wel in een dorp blijven wonen, maar voor hen zijn er geen woningen. Daarnaast zijn de dorpen gewild voor mensen met een gezin die ruimer willen wonen dan in de stad. Voor beide groepen willen we woningen bouwen. Gelukkig komt daar ook steeds meer ruimte voor. Zo is er bijvoorbeeld gebouwd in Opeinde en in Boornbergum. Maar, het is nog niet genoeg. In alle dorpen moeten eigenlijk een paar nieuwe woningen gebouwd worden of moeten bestaande woningen vervangen worden. Dit moet natuurlijk in overleg met de mensen die er nu wonen en in de buurt wonen.

- De gemeente kijkt voor ieder dorp of er meer woningen gebouwd kunnen worden en of bestaande woningen vervangen kunnen worden om ruimte te geven aan meer mensen.
- Door gezinswoningen in de dorpen te bouwen trekken we jonge gezinnen aan. Zij zorgen voor levendigheid in de dorpen, waardoor ieder dorp ook in de toekomst zijn karakter kan behouden.
- Er blijft ruimte om vrijstaande duurzame huizen te bouwen in de dorpen, daar willen we ook de kans voor geven.

² Lees voor meer van onze duurzaamheidsplannen het hoofdstuk 'Snel naar een duurzame en groene gemeente'.

- In ieder dorp speelt wat anders, samen met de buurt moet de gemeente per dorp bekijken wat er mogelijk en nodig is.
- Ook in de dorpen moet de gemeente meer groen aanleggen, aanmoedigen dat mensen stenen uit de tuin vervangen en moeten er meer fruitbomen en groene speeltuinen komen.

Kansen voor de toekomst

We zijn nog altijd voorstander van een spoorlijn langs Drachten, de Lelylijn. Het zorgt ervoor dat Drachten beter bereikbaar is en daarom ook aantrekkelijker is om in de omgeving te blijven wonen. De Lelylijn zou langs de A7 komen, ten Zuiden van Drachten. Een station komt dan bijvoorbeeld in de buurt van de Woonboulevard op de Martin Luther Kingsingel. Dat is dichtbij het nieuwe zwembad aan de Sportlaan en het centrum. In de buurt van zo'n nieuw station zouden we ook nieuwe woningen kunnen bouwen, in gebouwen van drie tot vijf verdiepingen. We kunnen namelijk verwachten dat er veel nieuwe mensen in Drachten willen wonen als de Lelylijn er komt. Er zullen ook veel jonge mensen in Drachten willen blijven wonen, die nu tijdens hun studie bijvoorbeeld naar Groningen verhuizen. Wij zien het aanpakken van het woningtekort niet los van het verduurzamen van de gemeente.

- We blijven voor de komst van een spoor langs Drachten met een station in de buurt van het nieuwe zwembad.
- Mensen die zonnepanelen nemen of een duurzaam huis bouwen krijgen subsidie.
- We geven ruimte aan nieuwe manieren om te wonen, zoals in Tiny Houses en flexibele woningen.
- Er komt een subsidie voor mensen die hun huis aan willen passen zodat ze er langer in kunnen wonen. Ze hoeven dan (nog) niet naar een verzorgingstehuis.
- We veranderen de bestemmingsplannen, zodat vanaf 2024 alleen nog huizen worden gebouwd die energie opwekken in plaats van gebruiken.
- Er komen minder (strengere) regels over wat, hoe hoog en hoe veel er gebouwd mag worden.
- We maken volop gebruik van de kansen die de nieuwe Omgevingswet gaat bieden om mensen te betrekken bij wat er verandert in hun buurt.

Voor iedereen een dak boven het hoofd

Er zijn een aantal bijzondere groepen die vaak over het hoofd worden gezien als het gaat om fijn wonen in Smallerland. Er is bijvoorbeeld jarenlang geprobeerd om woonwagengewoners uit woonwagens te krijgen, door geen nieuwe woonwagens meer neer te zetten. Dat is onacceptabel. Daarom hebben we ons de afgelopen jaren hard gemaakt voor nieuwe woonwagens in onze gemeente, zodat ook een nieuwe generatie woonwagengewoners een fijne plek heeft om te wonen. We zullen daar niet mee stoppen tot het gelukt is.

Daarnaast vluchten steeds meer mensen voor oorlog en geweld. Als zij hier mogen blijven krijgen ze een verblijfsvergunning. De gemeente is dan verplicht om te zorgen voor een woning. Dat voelt soms niet eerlijk voor mensen die uit Nederland komen en ook wachten op een woning. De gemeente kan beter inschatten hoeveel woningen er voor vluchtelingen nodig zullen zijn. We weten hoe lang het ongeveer duurt voordat vluchtelingen een verblijfsvergunning krijgen en kunnen inschatten hoe veel woningen er voor vluchtelingen nodig zullen zijn. Hier moeten we rekening mee houden en extra woningen voor bouwen, zodat ook mensen die gevlucht zijn een fijne plek krijgen om te wonen.

Je eigen plek kunnen vinden

"Als student weet ik er alles van hoe moeilijk het is om een eigen plek te vinden in Drachten. Als we willen dat studenten in Drachten kunnen blijven wonen moeten ze wel een huis kunnen vinden. Daarom ben ik blij dat we als D66 in gaan zetten op de bouw van nieuwe appartementen."

Jildert Oppedijk
Kandidaat-raadslid

Verder willen wij ook hard werken voor de mensen die geen huis hebben of op straat dreigen te komen staan. Zeker zijn dat je vanavond een dak boven je hoofd zult hebben zorgt ervoor dat je je veiliger en vrijer voelt. Als gemeente hebben we een prachtig project meegemaakt, Housing First. Mensen kregen bij dat project zo snel mogelijk eerst een dak boven hun hoofd en vervolgens werd er naar de rest van hun problemen gekeken. Helaas is hier op bezuinigd, wij willen dit terugdraaien.

- De gemeente moet snel zorgen voor nieuwe woonwagens. Er moet goed worden overlegd met de buurt, maar het belang van de woonwagenbewoners moet altijd voorop staan. Zij hebben recht op een eigen plek in onze samenleving. Mensen die al heel lang wachten en kinderen van woonwagenbewoners krijgen voorrang.
- We bouwen extra huizen in Drachten voor statushouders op basis van wat we weten over hoeveel er in onze gemeente moeten komen wonen. Dit moet de gemeente zo vroeg en zo goed mogelijk overleggen met de buurt, zodat niemand voor verrassingen komt te staan. Zo krijgen ook vluchtelingen een fijne plek om te wonen, zonder dat woningen voor hen ten koste gaan van mensen die al heel lang wachten.
- Er komt meer geld om mensen een dak boven het hoofd te geven en we zetten in op een menselijke opvang voor daklozen- en verslaafden.
- Als jongeren bij hun ouders in de bijstand blijven wonen, willen we dat de uitkering niet omlaag gaat.

Snel een duurzame en groene gemeente

Hoe vrij zijn we als we keer op keer om moeten gaan met extreem weer, zoals droogte, stormen, heftige regenbuien, extreme hitte en overstromingen? Hoe vrij zijn we als we niet meer door de bossen van onze gemeente kunnen fietsen en hoe vrij zijn mensen die moeten vluchten voor nog extremer weer? De grootste uitdaging voor onze generatie is het aanpakken van de klimaatcrisis en het eerlijk verdelen van de gevolgen en de kosten van de oplossing. Klimaatverandering is een probleem van de hele wereld, dus ook van Smallerland. Ieder land en iedere gemeente is voor zijn deel verantwoordelijk.³ We vinden dat dus ook de belangrijkste taak voor de gemeente in de komende vier jaar. Voor ons moet duurzaamheid op nummer één staan bij alles wat de gemeente doet.

Dit hoofdstuk gaat over omgaan met de gevolgen van klimaatverandering, het riool, de energietransitie, betaalbare verduurzaming, een kringloopeconomie, afval, luchtkwaliteit, natuur, biodiversiteit en de landbouw.

Zo snel mogelijk geen gebruik meer maken van fossiele brandstoffen

Hoe groot de gevolgen van klimaatverandering zijn hangt af van hoe snel we wereldwijd groener worden, verduurzamen. Het goede nieuws is dat als we nu wereldwijd stevig ingrijpen we het ergste kunnen tegenhouden. Ook ons gedrag in Smallerland zorgt ervoor dat de klimaatcrisis erger wordt. Daarom moeten we ook nu in Smallerland stevig ingrijpen. Dat moeten we samen en eerlijk doen. In 2030 moet volgens ons de gemeente meer uitstoot voorkomen dan veroorzaken. Daarmee zijn we ook de meest ambitieuze partij van Smallerland als het gaat om het klimaat. De grootste stappen om Smallerland duurzaam te maken moeten we daarom in de volgende paar jaar gaan zetten.

- Duurzaamheid komt voorop te staan bij iedere keuze die de gemeente maakt, zodat we niet op de pof leven van de generaties die na ons komen. Iedere inwoner van onze gemeente weet hoe heftig de veranderingen zullen zijn, iedereen kan meekomen en iedereen doet mee.
- Het boren naar gas in Smallerland moet zo snel mogelijk stoppen, liever gisteren dan vandaag.
- Alle dorpsbelangen en wijkraden worden gevraagd hoe we de dorpen en wijken snel duurzamer kunnen maken. We moedigen samenwerkingen, zoals lokale energiecoöperaties aan, waar de inwoners van een dorp samen hun huizen duurzamer maken.
- In 2023 moet er voor ieder dorp en iedere wijk een actieplan zijn om in 2030 geen fossiele brandstoffen meer te gebruiken. In 2026 stoten we 50% minder broeikasgassen uit. In 2028 draaien alle gebouwen van de gemeente op groene energie. In 2030 gebruikt de hele gemeente alleen nog groene energie en leveren we groene energie aan andere gemeenten, zoals Opsterland en Achtkarspelen. Alle huizen zijn dan geïsoleerd en van het aardgas af.
- We hebben gezien dat de gasprijzen snel kunnen stijgen. Er is al een 'duurzaamheidslening', waar inwoners geld kunnen lenen om hun huis te verduurzamen, zodat ze niet afhankelijk zijn van de gasprijzen. Met de lening kan er bijvoorbeeld isolatiemateriaal en zonnepanelen gekocht worden. Er moet meer geld zijn om uit te lenen en de lening moet goedkoper worden, zodat ook mensen met een kleine beurs hun huis kunnen verduurzamen.

³ De rechter heeft bepaald dat Nederland verplicht is de eigen verantwoordelijkheid na te komen als het gaat om het voorkomen van klimaatverandering en de gevolgen daarvan. De uitspraak is te lezen op <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:HR:2019:2006>.

- Door duurzame energie op te wekken hoeven we minder fossiele brandstoffen te gebruiken. Dat doen we bijvoorbeeld met zonnepanelen op daken, grote parkeerplaatsen (zoals bij Nij Smellinghe en Caparis), hellingen en velden. Maar dat doen we ook met warmte uit de grond, water en de industrie en windmolens zoals bijvoorbeeld die in Groningen⁴.
- Bij grote projecten voor het opwekken van duurzame energie, bijvoorbeeld grote windmolens en zonneparken, willen we dat buurtbewoners minstens de helft van de winst krijgen. Ook doen ze al vroeg mee met nadenken over het project. Bij grote windmolens willen we zoveel mogelijk voorkomen dat mensen en vogels er last van hebben, bijvoorbeeld met slimme technieken.
- Inwoners die samen duurzame energie op willen wekken door energiecoöperaties worden geholpen door de gemeente.
- We willen een tankstation in Drachten voor blauwe diesel⁵ en waterstof en samen met de provincies Fryslân en Groningen kijken hoe we waterstof kunnen gebruiken om klimaatverandering tegen te gaan.
- Vanaf 2028 krijgen alleen duurzame organisaties nog subsidies en alleen duurzame evenementen nog vergunningen.
- De gemeente moet overleggen met netbeheerders en snel duidelijke plannen maken zodat het energienet klaargemaakt kan worden voor de snelle verduurzaming.
- Er is al een project met 7.000 'groene bonnen' zodat mensen een tegoedbon van 75 euro⁶ krijgen om geld te besparen op hun energierekening door bijvoorbeeld een slimme thermostaat, folie voor de verwarming en tochtstrips te kopen bij de Gamma, Praxis of Karwei. Dit willen we samen met het project voor energiecoaches uitbreiden, zodat iedereen minder geld kwijt is aan de energierekening en we samen minder uitstoten en er begrijpelijke informatie is over verduurzaming en vergroening. Tussen nu en 2025 willen we elk jaar nog 7.000 extra bonnen aan inwoners geven, tot alle bijna 26.000 huizen in Smallerland een tegoedbon hebben gehad.
- Alle auto's, vrachtwagens en busjes van de gemeente moeten in 2024 op blauwe diesel of elektrisch rijden.
- We verbieden reclames in de bushokjes voor fossiele producten, zoals (reisjes met) benzineauto's en vliegreizen.
- Omdat we duurzaamheid op één zetten komt in ieder raadsvoorstel te staan hoe het voorstel gaat helpen om klimaatverandering tegen te gaan.

Omgaan met de gevolgen van klimaatverandering

Doordat onze stroom wordt opgewekt door kolen te verbranden, onze auto's op diesel en benzine rijden, onze huizen worden verwarmd met gas en we veel vlees eten komen er broeikasgassen in de lucht. Dat zijn gassen die de warmte van de zon vasthouden, waardoor het steeds warmer wordt. Hierdoor raakt het ecosysteem uit balans en komt er extremer weer. Er komen meer zware regenbuien, maar ook lange periodes zonder regen. De afvoerputjes kunnen zo veel regen niet aan en planten gaan dood doordat er soms te lang geen water is. Alles wat leeft heeft er last van, ook wij. Eten wordt bijvoorbeeld duurder, omdat de boeren minder eten kunnen maken. De straten overstromen regelmatig met water⁷ en de planten in onze gemeente drogen uit.

De grootste gevolgen merken we niet meteen. Als we over de hele wereld zo doorgaan worden gebieden in Afrika zo droog dat mensen er niet meer kunnen leven. Daardoor moeten er zoveel

⁴ Foto van een kleine windmolen in Groningen, gevonden op <https://innovationorigins.com/nl/kleine-houten-windmolen-uit-groningen-ongekend-populair-boeren-uit-de-straat-willen-er-ook-een/>.

⁵ Blauwe diesel wordt gemaakt van hernieuwbare en duurzame plantaardige afvalolie.

⁶ Vraag er één aan op <https://duurzaamsmallingerland.nl/groenebon/>.

⁷ Foto van een overstroming van de Oudeweg in Drachten, gevonden op <https://www.dwjm.nl/project/duurzaamheid/friese-klimaatatlas-toont-mogelijke-gevolgen-extreem-weer/>.

mensen vluchten, dat er heel veel mensen naar Europa zullen komen. De kans is groot dat een deel van hen ook in Nederland en Smallerland zullen komen. Daarnaast staat het water steeds hoger bij de dijken die ons beschermen, waardoor de kans groter wordt op een grote overstroming. Als we niets doen komen we op een punt dat de klimaatverandering zo groot is dat we niet meer terug kunnen. De gevolgen zijn dan zeer ernstig en niet te onderschatten. De meeste diersoorten sterven dan uit en het leven van alle mensen verandert radicaal. Ook nu al merken we de gevolgen van klimaatverandering. Door Smallerland anders in te richten kunnen we beter met de gevolgen voor de komende tien jaar omgaan in onze gemeente.

- We zorgen ervoor dat er meer regenwater kan worden opgevangen zodat de straten niet overstromen bij veel regen en er water is bij droogte. Dat doen we door meertjes, slootjes (wadi's) en parken aan te leggen, mensen regentonnen te geven en mensen aan te moedigen de stenen in tuinen en platte daken te vervangen met gras en planten.
- We zorgen voor meer bomen en groen in de straat zodat er meer schaduw is om aan de hitte in de zomer te ontsnappen.
- We moedigen ondernemers en verenigingen aan zich voor te bereiden op de gevolgen van klimaatverandering.
- De grond van de gemeente richten we zo in dat we zo goed mogelijk met de gevolgen van klimaatverandering omgaan.
- Bij de bouw van nieuwe huizen wordt rekening gehouden met klimaatverandering.
- We doen meer onderzoek naar waar de zwakke plekken zitten in onze gemeente⁸.
- Het riool onderhouden we goed en nieuw riool leggen we aan met materiaal dat al eens gebruikt is.

Letten op de toekomst bij wat we hebben en kopen

Nu is het vaak nog goedkoper om vervuilende spullen te kopen. Dat moet anders. Uiteindelijk moeten we er ook voor zorgen dat er geen afval meer bestaat. Alles wat we kopen is dan gemaakt van materialen die er al zijn, zoals van plastic, papier en stenen die al eens gebruikt zijn. We moeten voorzichtig omgaan met spullen die we gebruiken, zodat het niet kapot gaat. Spullen die we al eens gebruikt hebben moeten we zoveel mogelijk nog eens gebruiken, zoals plastic tasjes. Als iets kapot gaat of moet worden vervangen moeten we de grondstoffen opnieuw gebruiken. Zo ontstaat er een kringloop van materialen, waardoor we geen nieuwe bossen hoeven te kappen, geen gas, kolen en olie uit de grond hoeven te halen en geen mensen in mijnen hoeven te laten werken.

- Door afspraken te maken met winkels kan de gemeente meebetalen aan dingen waardoor we zuiniger leven en minder nieuwe spullen hoeven te gebruiken, zoals gratis regentonnen en lucht voor in autobanden.
- We geven bewoners meer informatie over hoe ze duurzamer spullen kunnen kopen en gebruiken en hoe ze afval kunnen scheiden. In de zomer wordt afval vaker opgehaald zodat het niet gaat stinken.
- Samen met het afvalbedrijf HVC dat nu voor de gemeente werkt werken we aan het hergebruiken van afval. Als een ander bedrijf dat beter kan kiezen we voor dat bedrijf.
- Zwerfafval wordt aangepakt.
- Het wordt makkelijker om van grofvuil af te komen en rondom alle ondergrondse afvalbakken komen kleine tuintjes om te voorkomen dat mensen afval naast de bak zetten⁹.
- We moedigen aan dat spullen niet worden weggegooid, maar worden gerepareerd bij bijvoorbeeld het Repair Café in Drachten en de Drachtster Hobbyclub.

⁸ Er is ook al onderzoek gedaan, zoals in de Friese Klimaatatlas, maar nog niet genoeg.

⁹ Op ons aandringen zijn de eerste tuintjes rondom afvalbakken al geplaatst, deze staan in de Trisken. De foto is van de Gemeente Smallerland.

- Samen met het Innovatiecluster Drachten maken we Smallerland aantrekkelijk voor circulaire bedrijven.
- Wegen en gebouwen worden circulair en duurzaam gebouwd, zodat de materialen uiteindelijk opnieuw gebruikt kunnen worden.
- De gemeente koopt alleen duurzaam, circulair en maatschappelijk verantwoord.

Ruimte voor planten, dieren en mensen

Eén van de belangrijkste redenen om in onze gemeente te gaan wonen is de rust, schone lucht en de natuur. We moeten goed zorgen voor het mooie landschap in en rond de dorpen en de natuur. Rond de dorpen proberen we meer ruimte te maken voor bossen en natuur. Ook in Drachten willen we meer natuur, door bijvoorbeeld een parkje te maken van het parkeerterrein op de Oosterstraat (bij de HEMA).

Een groot deel van de natuur zien we bij mensen thuis in de tuin en op straat, dus we moeten mensen betrekken bij de soorten planten en dieren in hun omgeving. Zo zorgen we samen voor onze natuur. Door niet vaak, maar wel netjes te maaien en meer planten en bloemen te laten groeien op veldjes en bermen ontstaat er een fijn thuis voor insecten, zoals vlinders en bijen. Gelukkig weten de medewerkers van de gemeente veel van de natuur en gaat er al veel goed.

De bovenste laag van veel van de grond in onze gemeente is veengrond. Veengrond is ontstaan door de eeuwenlange begroeiing die is afgestorven. Die grond wordt gebruikt voor weilanden en zorgt voor het veenweidelandschap. Vroeger zat er in deze laag veel water, maar voor de landbouw is er water uit de grond gehaald. Daardoor komt er lucht bij de veengrond, waardoor het afbreekt en de grond verzakt. Hierbij komen broeikasgassen vrij, die zorgen voor klimaatverandering.

De enige oplossing is het waterpeil terug te brengen, maar dat betekent veranderingen voor de landbouw. We moeten de landbouw de ruimte en de kans geven om te veranderen. Het zal zorgen voor meer dieren, insecten als vlinders en bijen, maar ook meer vogels, hazen en andere dieren. Alleen als we zorgen voor een gezonde grond en de dieren die in het veenweidegebied leven kunnen we de veenweidevogels redden, zoals de scholekster, grutto en Kieviet.

- Van de parkeerterreinen op de Oosterstraat en het Sander Israëlsplein maken we (voor een deel) stadsparken.
- Grond die niet meer voor landbouw gebruikt wordt proberen we in overleg zoveel mogelijk te gebruiken voor nieuwe natuur.
- Tuinambassadeurs leggen bewoners nu al uit hoe ze beter om kunnen gaan met de natuur door bijvoorbeeld hun tuin anders in te richten. We willen daar meer gebruik van maken en in de hele gemeente planten neerzetten die goed zijn voor insecten.
- Er zijn al projecten met het planten van fruitbomen door inwoners, dit soort plannen van inwoners willen we uitbreiden en steunen.

Samenwerken voor het klimaat

"In de politiek zien we vaak waarover mensen het niet eens kunnen worden. Maar als het gaat om het klimaat zijn GroenLinks en D66 in Smallerland het juist heel erg met elkaar eens.

We kunnen veel eerder al veel meer doen. We hebben als partijen beide onze eigen ideeën over hoe we van Smallerland een duurzame gemeente maken. Maar we zijn het eens dat dat snel moet. Daarom willen we na de verkiezingen graag samen van het klimaat een topprioriteit maken."

Lucienne Meinsma
GroenLinks Smallerland

- Als er bomen worden gekapt komen daar nieuwe bomen voor terug en wordt buurtbewoners uitgelegd waarom de bomen gekapt worden. We planten in wijken en dorpen, op grasvelden en op parkeerterreinen en pleinen komen meer bomen en planten, bijvoorbeeld op het Raadhuisplein en het Museumplein.
- Op veel van de rotondes in onze gemeente zorgen mensen van de gemeente en Caparis al voor veel mooie planten, dat ziet er goed uit. We willen graag dat er op meer rotondes planten en bomen komen.
- De gemeente spuit geen gif op planten en sloten worden zorgvuldig schoongemaakt.
- Bewoners krijgen informatie over het verbranden van hout, zodat het minder gebeurt en dat het goed gebeurt.
- Er komen meer groene speelplekken voor kinderen.
- We zijn al op de goede weg door minder te maaien. In de toekomst maait de gemeente alleen als het nodig is, vervangt gras met struiken en als er gemaaid wordt ziet het er goed uit.
- De gemeente moet meebetalen als scholen schooltuintjes of kleine bossen aan willen leggen of de natuur in willen met bijvoorbeeld de Vogelwacht. Zo leren ook kinderen over planten en de natuur.
- Omdat we willen dat het water in het veenweidegebied hoger komt te staan, moet de gemeente in gesprek met de provincie en het waterschap.

Het moet anders in de landbouw

Te lang hebben overheden en banken boeren, vooral bedrijven met dieren, voorgehouden dat alles wel hetzelfde kan blijven, dat zij wel uit de rode cijfers en schulden kunnen komen door meer te maken. Maar doordat er steeds meer gemaakt wordt kunnen boeren tegen elkaar worden uitgespeeld door grote bedrijven. De prijs die boeren krijgen is in de afgelopen jaren steeds lager geworden, terwijl nieuwe regels voor hogere kosten zorgen. Die lagere prijzen en hogere kosten zorgen er weer voor dat boeren nog meer gaan maken, waardoor het probleem steeds groter wordt. Boeren moeten daarom steeds harder werken om nog rond te kunnen komen.

Doordat er steeds meer wordt gemaakt raken niet alleen boeren uitgeput, maar ook de grond, natuur en de dieren. Hoe we met ons allen in de afgelopen 40 jaar naar landbouw hebben gekeken kan niet meer. Het kan wel anders. Veel dieren eten voedsel dat mensen ook zouden kunnen eten. Mensen moeten meer van planten gemaakt eten gaan eten, zoals groente en fruit. Mensen eten niet alles van die planten, wat er overblijft gaat naar dieren. Dieren moeten dus niet meer voedsel eten dat mensen ook zouden kunnen eten, zo is er meer eten. Als een dier iets eet wordt het, net als bij ons, ook gebruikt om te bewegen. Het is veel beter als een dier dus gras eet van grond waar we geen ander eten kunnen verbouwen en ander eten eet dat wij niet kunnen eten. Als die dieren poepen en plassen kunnen we dat gebruiken als mest voor van planten gemaakt eten, dat we als mensen weer kunnen eten of dat alleen dieren kunnen eten. Door op deze manier te werken, dat wordt ook wel kringlooplandbouw¹⁰ genoemd, kunnen we 70% meer voedsel maken en is het beter voor de boeren, dieren en de natuur.

Om op die manier te werken en om een betere prijs voor de boer te krijgen moeten er wel minder dieren zijn op boerderijen. Door vooral rondom natuurgebieden minder dieren te houden komen er minder schadelijke gassen in natuurgebieden. Schadelijke gassen zorgen ervoor dat sommige plantensoorten geen ruimte geven aan andere soorten. En door vooral ervoor te zorgen dat grote bedrijven minder dieren krijgen kunnen meer boeren hun baan houden en is er meer ruimte voor dieren en minder gevaar als een stal in brand vliegt.

¹⁰ Kijk voor meer informatie op <https://www.wur.nl/nl/show-longread/Kringlooplandbouw-een-nieuw-perspectief-voor-de-Nederlandse-landbouw.htm>.

- Het is misschien niet een populair of leuk verhaal, maar het is wel het eerlijke verhaal. De veestapel moet in heel Nederland kleiner, ook in Smallerland.
- We zetten samen met de provincie Fryslân in op een kringlooplandbouw in 2030, met minder dieren en meer voedsel.
- Stallen worden vaker gecontroleerd op brandveiligheid, voor megastallen is geen plek in Smallerland.
- De gemeente gaat inwoners samen met ondernemers aanmoedigen om vlees, groenten en fruit van dichtbij te kopen, bij bijvoorbeeld de slager in Opeinde, bakker in Boornbergum en op de markt in Drachten.
- Als de gemeente land verhuurt voor landbouw zijn er regels om kringlooplandbouw en het betrekken van de natuur aan te moedigen.
- Boeren worden aangemoedigd en geholpen om de natuur meer ruimte te geven, door bijvoorbeeld het gras hoger te laten groeien met meer kruiden¹¹.
- Willen we boeren vrij laten om eten te maken op een manier die goed is voor de natuur, dan mogen we ze niet laten vallen. De gemeente moet duidelijk maken aan boeren wat de plannen zijn en we moeten veranderingen samen en in overleg met de boeren voor elkaar krijgen.

¹¹ Een voorbeeld van gras met veel kruiden, gevonden op <https://www.melkvee.nl/artikel/76940-gezonder-vee-met-kruidenrijk-grasland/>.

Hoe vrij zijn we, als gezondheid je kansen beperkt?

De afgelopen jaren is het voor veel van onze inwoners niet makkelijker geworden. Er was te weinig geld om mensen goed te helpen, waardoor kwetsbare mensen minder hulp kregen. Zo werd er minder bij ouderen schoongemaakt, konden mensen met een beperking niet altijd mee met de taxi en konden kinderen niet altijd sporten. Daar kwam bij dat corona voor iedereen het leven onzekerder maakte. Houd ik mijn baan nog wel? Wat als ik of iemand van wie ik houd ziek word? En wanneer zie ik mijn vrienden weer? Het hield veel van ons bezig.

Veel inwoners zijn tussen wal en schip geraakt door de onzekere wereld en weinig geld om mensen te helpen. Dat moet veranderen, want iedereen is het waard, iedereen moet mee kunnen doen. Door vooraf iemand een beetje meer te helpen kunnen we later veel pijn voorkomen. Je kunt niet vrij zijn als je niet gezond bent, als je niet zeker bent dat het volgende week nog goed gaat met je. Voor ons staat die vrijheid voorop. Wij willen iedereen vrij laten en niemand laten vallen. Dat gaat om veel meer dan geld. Het gaat om samenwerken en de betrokkenheid van de gemeente bij inwoners. In dit hoofdstuk leggen we uit hoe we dat willen bereiken.

Dit hoofdstuk gaat over jeugdzorg, welzijn, WMO, gezonde leefomgeving, preventie en Carins.

Voorkomen is beter dan genezen

Gezonde mensen die tegen een stootje kunnen zijn beter voorbereid op het leven. Goede zorg is ontzettend belangrijk, maar het is nog beter als mensen geen zorg nodig hebben. Sommige zorg kunnen we voorkomen, door goed te weten wat er gebeurt in Smallingerland, ook op straat. Door bijvoorbeeld eenzaamheid te voorkomen en mensen mee te laten doen kunnen we problemen voorkomen. Als mensen zich veilig en gezien voelen, raken mensen minder snel verslaafd en in andere problemen. De mensen die werken bij de MOS weten veel van zorg en problemen voorkomen, de gemeente moet hen daar veel meer ruimte voor geven en daar meer gebruik van maken.

Welzijn en je goed voelen gaat om meer dan goede zorg. Het gaat ook om vrienden hebben en kunnen vinden en om gezond leven. De gemeente moet daarbij helpen, zodat mensen over hun eigen leven kunnen blijven beslissen. D66 wil dat iedereen in Smallingerland een gezond leven kan leiden. De gemeente moet hierin een actieve rol spelen. Smallingerland is bijvoorbeeld voor een groot deel ingericht op autoverkeer. Wij willen dat het makkelijker wordt om met de fiets en lopend door Smallingerland te bewegen. Daarover kan je meer lezen in het hoofdstuk 'Sneller en schoner van A naar B'. Daarnaast wil D66 meer sport in de gemeente. Lees daarover meer in ons hoofdstuk 'Smallingerland in beweging'.

Er zijn ook bedreigingen voor onze gezondheid die van buiten komen. Door klimaatverandering en vervuiling krijgen mensen ademproblemen en is er minder gezond eten. Ook daarom zorgen we ervoor dat vervuilende bedrijven hun uitstoot stevig verminderen.

- We zetten volop in op het voorkomen van zorg, door daar meer geld voor vrij te maken, in te zetten op gezond eten en te luisteren naar de ervaren mensen van de MOS.
- We zetten meer bankjes neer in wijken en dorpen waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en zorgen ervoor dat mensen elkaar in dorps- en wijkcentra kunnen blijven vinden.
- De lucht van Smallingerland moet beter worden, met minder vervuilende bedrijven en door mensen voor te lichten over hoe ze hout moeten stoken als ze hout stoken.

- We richten de omgeving zo in dat mensen gezonder gaan leven, minder gaan autorijden en meer gaan sporten.

Het wordt makkelijker om geholpen te worden

Bij D66 zien we dat elke inwoner van Smallerland op een moment in hun leven hulp nodig zal hebben. Er moet op tijd hulp en zorg zijn voor mensen met lichamelijke en geestelijke problemen. We willen dat mensen sneller, concreter en simpeler geholpen kunnen worden. Het gebeurt te vaak dat een vraag leidt tot een doolhof van vragenbalies, instanties en afdelingen. Daarom moet er voor ieder gezin eigenlijk één plan zijn en één iemand die de regie heeft. Als het wel ingewikkeld wordt of niet lukt willen we deskundige meedenkers, 'meitinkers'. Die helpen inwoners in begrijpelijke taal en ze weten hoe het werkt bij zorginstellingen. Ze helpen mensen zo sneller bij een goed antwoord te komen. Dit is niet alleen fijn voor de inwoners, ook voor de zorgverleners. De tijd die wordt besteed aan een vraag wordt korter, waardoor er efficiënter kan worden gewerkt. Zo heeft iedereen meer tijd en vooral meer duidelijkheid.

Iedere inwoner heeft het recht om gezond, kansrijk en veilig op te groeien. Hierin is de manier waarop een inwoner van Smallerland opgroeit erg belangrijk. Veel kinderen worden op jonge leeftijd geconfronteerd met nare situaties, geweld en pesten. Dit willen we voorkomen. Als ze er wel mee te maken krijgen moeten ze snel geholpen worden. Nu zijn de wachttijden in de jeugdzorg vaak erg lang, daar worden de problemen alleen maar groter door.

- Voor één gezin komt zoveel mogelijk één plan met één contactpersoon.
- Er komen 'meitinkers' die met mensen meedenken en ze helpen, zodat ze niet van het kastje naar de muur worden gestuurd.
- De wachtlijsten in de jeugdzorg moeten een stuk korter worden, zodat jongeren snel geholpen worden met hun problemen.
- De gemeente werkt samen met het Centrum voor Jeugd en Gezin om ouders te helpen hun kind op te voeden en kinderen te helpen voor zichzelf op te komen.
- Samen met scholen stoppen we pestgedrag, omdat mensen daar jarenlang last van kunnen hebben.
- De gemeente gaat kinderen enthousiast maken om te bewegen en gezond te leven. Dat doen we ook door in de buurt van kinderen roken en het gebruik van alcohol en drugs te voorkomen of te verminderen.
- Openbare toiletten, zoals bij de bushalte Van Knobelsdorffplein, worden beter aangegeven en we zorgen ervoor dat alle openbare toiletten verschoonplekken hebben voor jonge kinderen.

Vrij zijn betekent mee kunnen komen

Niet iedereen kan meekomen In onze snel veranderende en steeds ingewikkelder wordende wereld. D66 wil mensen in dat geval niet negeren of achterlaten. We helpen mensen voor zichzelf op te komen en komen als gemeente voor ze op. Zo kan iedereen zoveel mogelijk meedoen en zichzelf zijn.

We weten ook dat dit niet altijd tot succes zal leiden. Sommige mensen blijven hulp nodig hebben of hebben op latere leeftijd hulp nodig. Daarom wil D66 dat voorzieningen en goed en levenslang onderwijs voor iedereen toegankelijk zijn. Bijvoorbeeld voor mensen met een beperking, en taal- en leesvaardigheid of digitale basisvaardigheden. Hierover is meer te lezen in ons hoofdstuk 'Vrij zijn begint met het beste onderwijs'. Daarnaast zijn investeringen in opvang voor dak- en thuislozen en verslaafden nodig, hierover is meer te lezen in ons hoofdstuk 'Voor iedereen een fijne plek om te wonen'.

- We zorgen ervoor dat openbare gebouwen en het openbaar vervoer toegankelijk zijn voor mensen met een beperking. Ook met bedrijven, scholen en andere organisaties gaan we in gesprek, zodat mensen met een beperking zoveel mogelijk mee kunnen doen.
- Bij mensen die lange tijd zorg nodig hebben kijken we hoe ze zo vrij mogelijk kunnen zijn en zoveel mogelijk 'normaal' mee kunnen doen, omdat ook zij erbij horen.

Smallingerland in beweging

Sport en het bijbehorende verenigingsleven verbindt Smallingerland. Sport verenigt jong en oud, van verschillende achtergronden, door een gedeelde interesse voor bewegen. Hierdoor wordt eenzaamheid bestreden en worden meer mensen geaccepteerd. Mensen die sporten voelen zich zo lichamelijk en geestelijk beter. D66 is al jaren dé sportpartij van Smallingerland. Zo zorgden we er bijvoorbeeld voor dat het skatepark vernieuwd gaat worden. In dit hoofdstuk lees je hoe we heel Smallingerland in beweging willen krijgen.

Dit hoofdstuk gaat over sport.

We hebben nog veel te winnen

In de gemeente Smallingerland is er nog veel te winnen op het gebied van sport. Zo sporten er minder mensen dan gemiddeld in Nederland¹². Tegelijkertijd gaat er ook veel goed, de sportondernemers hebben fantastische ideeën om meer mensen aan het sporten te krijgen en veel mensen genieten van sport in Smallingerland. Van zwemmen tot voetballen, van de sportschool tot het squashcentrum, in onze gemeente kan het allemaal.

Maar sommige mensen kunnen niet de sport doen die ze willen, omdat ze er geen geld voor hebben. Met het sportfonds¹³ en het jeugdsportfonds proberen we daar al wat aan te doen. Momenteel staan daar mensen voor in de wachtrij. Daarom moet er snel meer geld bij en moeten meer mensen weten dat het fonds bestaat, zodat iedereen mee kan doen, van jong tot oud. De laatste jaren bewegen kinderen steeds minder en daardoor worden kinderen minder goed met hun handen. We maken ons daar grote zorgen over.

- We willen samen met sportondernemers kijken naar manieren om niet-sporters aan het sporten te krijgen.
- Er komt meer geld voor het sportfonds en het jeugdsportfonds, zodat iedereen kan sporten.
- De gemeente komt met specifieke plannen om oudere mensen aan het sporten te krijgen, dat is de groep die nu het minste sport.
- Samen met sportverenigingen, ondernemers en scholen zorgen we ervoor dat kinderen meer sporten leren kennen en meer sporten.
- Wandel- en fietsroutes komen gratis op de website van de gemeente te staan, zodat iedereen ze makkelijk kan vinden.
- Het sportakkoord wordt uitgevoerd en in Smallingerland gaan meer mensen sporten dan gemiddeld in Nederland.

Sporten brengt ons samen

“Van het skatepark tot de sportschool, bij sport komt Smallingerland samen.

Er zijn helaas nog veel inwoners die niet sporten. Bijvoorbeeld vanwege hun gezondheid of omdat ze er geen geld voor hebben. Willen we daar iets aan veranderen dan hebben we een ambitieuze gemeenteraad nodig. Daar zet ik me graag voor in.”

Evan Meijer
Kandidaat-raadslid

Altijd dichtbij kunnen sporten

Omdat tijdens corona de sportscholen een tijd lang dicht waren zijn meer mensen buiten gaan sporten. Hierbij werd veel gebruik gemaakt van bestaande sportvoorzieningen in het Slingepark en de

¹² Het percentage mensen dat iedere week sport ligt 10% lager dan het gemiddelde van Nederland.

<https://www.volksgezondheidenzorg.info/sport/sportopdekaart/beweegnormen-en-wekelijks-sporters-gemeente>

¹³ <https://sportfondssmallingerland.nl/>

trimbaan, maar ook van wandel- en hardlooproutes die door lokale ondernemers zijn uitgezet. Wie op een zomeravond door de het Slingepark fietst ziet een grote verscheidenheid aan sportgroepjes. Van bootcampers tot basketballers en van wandelaars tot yogi. We willen dat graag terugzien in onze hele gemeente met de Sportlaan als kloppend hart van Smallerland als sportgemeente. Met de komst van een duurzaam nieuw zwembad om De Welle te vervangen zetten we in op het verbinden van de sporten op de Sportlaan.

Ook willen we binnensporters en buitensporters met elkaar te verbinden zodat ook in de koude wintermaanden doorgesport kan worden. D66 vindt het verder erg belangrijk om in te zetten op samenwerking, zodat meerdere verenigingen en/of clubs gebruik kunnen maken van elkaars gebouwen en mogelijkheden.

- We hebben ons de afgelopen jaren hard gemaakt voor een nieuw skatepark. Daar hebben we ook de handen voor op elkaar gekregen, nu moet de gemeente het waar gaan maken.
- Er komen buiten meer duurzame sporttoestellen en sportparkjes.
- De bestaande sporttoestellen en sportparkjes worden beter onderhouden, door bijvoorbeeld de instructieborden in het trimparkje in het Slingepark te vervangen.
- We vinden het erg belangrijk dat we gebouwen waar gesport wordt zo inrichten dat er meerdere verenigingen terecht kunnen. Zo kunnen sporters in het nieuwe zwembad bijvoorbeeld ook gebruik maken van fysio-toestellen, ook sporters die ergens anders op de Sportlaan sporten.
- De Sportlaan wordt het kloppend hart van de sportgemeente Smallerland met het nieuwe duurzame zwembad, met samenwerking tussen de verenigingen voorop.
- Gymzalen en sportgebouwen moeten goed onderhouden worden, ook in de dorpen, zo kan iedereen er blijven sporten.

Er kan nog veel veranderen

In onze gemeente zijn er veel goede ideeën over hoe we meer mensen kunnen laten sporten en hoe we sporten leuker kunnen maken. In Opeinde is er bijvoorbeeld een fantastische gymzaal neergezet, met de nieuwste technologie. Onze gemeente moet voorop lopen bij dit soort vernieuwingen en we willen zoveel mogelijk sportaanbod naar Smallerland halen.

Eén van de laatste trends in de buitensport is Disc Golf, waarbij een soort frisbee naar een doel wordt gegooid. Dat is een mooi voorbeeld van een sport waar behoefte aan is en die we naar Smallerland kunnen halen door doelen neer te zetten in een park.

Binnen alle sporten is het belangrijk dat mensen zichzelf kunnen en durven zijn. Elkaar respecteren speelt hierin een belangrijke rol. Iedereen moet in onze gemeente veilig kunnen meedoen aan elke sport, van het hockeyveld tot in de turnzaal, want als je je niet veilig voelt kan je je ook niet vrij voelen.

- Smallerland gaat voorop lopen bij sportvernieuwing en we trekken nieuwe sporten aan, zoals disc golf.
- Iedere vereniging moet een vertrouwenspersoon hebben, zodat verenigingen veiliger worden. Ook binnen de verenigingen moet er een goede, veilige sfeer zijn door bijvoorbeeld in te zetten op sportief coachen¹⁴.

¹⁴ <https://knsb.nl/meer-kader-vrijwilligers/sportief-coachen/>

Vrij zijn begint met het beste onderwijs

D66 is en blijft dé onderwijspartij. Iedereen, van jong tot oud, van Houtigehage tot Goëngahuizen, moet de kans krijgen zich te ontwikkelen, zodat iedereen kan worden wat iedereen wil zijn. Dat begint en eindigt met het beste onderwijs, het hele leven lang. Dit is belangrijk voor ieder mens en voor alle mensen samen. Onze samenleving verandert snel en blijft veranderen. We doen veel meer online, sommige banen verdwijnen en er komen nieuwe banen bij. Om iedereen mee te laten doen, hebben we in Smallerland het beste onderwijs nodig. Want iedereen verdient dezelfde kansen, iedereen doet ertoe en iedereen doet mee.

Dit hoofdstuk gaat over onderwijs en integratie.

Ieder kind de vrijheid om kind te zijn

We zien dat er steeds grotere verschillen zijn tussen de kansen van kinderen. Zo krijgen kinderen van arme ouders bijvoorbeeld lagere schooladviezen¹⁵. Waar de ouders van een kind vandaan komen, of ze gestudeerd hebben en in welke wijk ze wonen mag niet de toekomst van het kind bepalen. Iedereen verdient dezelfde kans vanaf de geboorte. Dat begint met een veilige omgeving thuis en een veilige omgeving op de kinderopvang. Met experts die kinderen al vroeg helpen leren, door bijvoorbeeld Nederlands, Fries en Engels te spreken.

Op de basisschool leert ieder kind bijvoorbeeld rekenen en taal, wat hen helpt stevig in hun schoenen te staan. Daar hebben we geweldige leraren voor, die we hier moeten zien te houden. We moeten voorkomen dat het lerarentekort dat de grote steden raakt, ook in Smallerland voor grote problemen zorgt. We willen dat ieder kind de aandacht krijgt die het verdient, zodat ze niet achter komen te staan en problemen snel gezien worden. Als een kind een voorsprong heeft moet dat ook gezien worden, zodat een kind zich nog beter kan ontwikkelen.

Een basisschool moet een fijne plek zijn om te leren, dus het gebouw moet ook goed zijn. Dat doen we door de gebouwen goed te onderhouden en oude schoolgebouwen, zoals dat van 'De Parel' in Drachten, te vervangen. Zo kunnen we ook scholen duurzamer maken. Om dat waar te maken willen we een plan voor het onderhoud en het duurzamer maken van de scholen.

In dorpen zijn er soms zó weinig kinderen op een school, dat het heel lastig wordt om nog goed onderwijs te geven en genoeg geld te hebben om de school draaiende te houden. De gemeente moet dan een oplossing vinden, door bijvoorbeeld scholen te laten samenwerken. In zoveel mogelijk dorpen en wijken willen we ten minste één openbare basisschool behouden. Als een school wel dicht gaat of als er geen school is dan moeten kinderen toch veilig en snel op school kunnen komen, door bijvoorbeeld betere fietspaden aan te leggen.

- Oude schoolgebouwen worden vervangen door duurzame, groene gebouwen.
- Er komt een plan om alle schoolgebouwen goed te onderhouden, duurzamer en groener te maken.
- Minstens één openbare buurtschool in zoveel mogelijk wijken en dorpen.
- Alle kinderen kunnen vanaf de geboorte op voor- en vroegschoolse onderwijs (VVE)
- We willen dat er op iedere kinderopvang meerdere talen gesproken worden, op zijn minst Fries en Nederlands en het liefst ook Engels.

¹⁵ https://www.divosa.nl/sites/default/files/sprank_bestanden/sprank-202001-kansongelijkheid-in-het-onderwijs.pdf

- Wij zetten ons in voor een gezonde lunch voor alle leerlingen op de basisscholen in Smallingerland.
- Kinderopvang wordt simpeler en goedkoper. We zetten ons zowel in Smallingerland als in de Tweede Kamer in voor gratis kinderopvang.
- Discriminatie op basisscholen vanwege het geloof van mensen wordt hard aangepakt door de gemeente.
- We steunen het Centrum voor Jeugd en Gezin Smallingerland zodat ouders dichtbij en laagdrempelig geholpen kunnen worden met vragen over de opvoeding van hun kinderen.
- Scholen die ook gebruikt worden als dorpshuis, zoals It Werflân in Rottevalle, vinden we fantastisch. We willen dat er meer van dat soort scholen komen, waar alle kinderen tot 12 jaar terecht kunnen en zich op alle manieren kunnen ontwikkelen door modern onderwijs.
- We moedigen aan dat meer kinderen tijdens school leren over beroepen en de samenleving in het echt, zoals gebeurt op 't Tweespan in Drachten met IMC Basisonderwijs.

Iedere tiener de vrijheid om te worden wie ze willen zijn

Na de basisschool zijn de tieners klaar voor een middelbare school die bij hen past, los van waar ze wonen, wie hun ouders zijn en wat ze geloven. Middelbare scholen moeten een veilige plek zijn, waar iedereen kan worden wie ze willen zijn. De middelbare school periode is voor veel tieners een ingewikkelde tijd. In de puberteit krijgen zij te maken met veel ontwikkelingen. Helaas is het voor sommigen ook een moeilijke tijd vanwege een slechte thuissituatie. Door samen met scholen problemen in de thuissituatie op te merken en aan te pakken voorkomen we dat tieners hun middelbare school niet afmaken.

- Kinderen mogen niet geweigerd worden vanwege wat zij of hun ouders geloven.
- Pesten en discriminatie worden aangepakt op scholen.
- We helpen kinderen die te vroeg van school gaan om hen weer op school te krijgen, samen met het Regionale Meld- en Coördinatiepunt (RMC).
- We zetten in op een veilige thuissituatie door scholen samen te laten werken met bijvoorbeeld Carins en de MOS als er een vermoeden is dat het thuis niet goed gaat.
- Op de scholen in Smallingerland wordt seksuele voorlichting van kwaliteit gegeven waarbij het aangeven van grenzen, veiligheid, diversiteit en plezier centraal staan. De gemeente moedigt de GGD en jeugdhulp aan om op scholen hierover het gesprek aan te gaan.

Vrij zijn om hier te blijven wonen tijdens je studie

Na de middelbare school leren jongeren door. Veel studeren een vak op het Friese Poort, anderen gaan studeren in Groningen, Leeuwarden of nog verder weg. Ze ontwikkelen hun talenten om te kunnen worden wat ze willen, van bakker tot ICT'er, van huisarts tot winkelmedewerker.

Volgens D66 moeten jongeren hier kunnen blijven wonen tijdens hun studie, door vooral meer technisch onderwijs aan te bieden. In de afgelopen jaren kregen we er al een masterstudie bij in Drachten, dat zetten we graag door.

Door naast mbo meer hbo en universitaire studies hier te geven en in te zetten op een treinverbinding met Groningen wordt Smallingerland een thuis voor studenten. De enige manier om hier meer studies te krijgen is door beter samen te werken met bedrijven, zodat mensen die hier iets leren ook hier aan het werk kunnen gaan.

- We zetten in op meer (technische) hbo- en universitaire opleidingen en behouden de mbo-opleidingen.
- De gemeente zorgt voor een betere samenwerking tussen bedrijven, de gemeente en de scholen.

Een leven lang vrij zijn om te leren

Ook na de studie blijft het belangrijk om het hele leven lang te leren. Vooral mensen die vroeger niet

goed hebben geleerd hoe ze moeten lezen en schrijven hebben het moeilijk. Oudere mensen kunnen soms ook moeilijk meekomen, doordat veel berichten nu via telefoons en computers gaan.

Om mensen te leren lezen en schrijven en ouderen helpen om te gaan met computers en telefoons, wil D66 dat er meer geld naar de bibliotheek gaat om cursussen te kunnen verzorgen. We denken ook aan het instellen van een Taalcafé.

Verder verdwijnen er banen en komen er nieuwe banen bij. De gemeente moet mensen beter helpen die ander werk willen krijgen door een nieuw vak te leren.

- De bibliotheek en de MOS krijgen meer geld om mensen te helpen die moeite hebben met leren en schrijven en met computers en mobiele telefoons.
- We willen dat er een taalcafé komt, zodat mensen kunnen werken aan het beter leren kennen van hun eigen taal en nieuwe talen kunnen leren.
- Mensen die willen leren voor een nieuwe baan worden geholpen door de gemeente.

Een tweede kans op vrijheid

Als D66'ers gaat ons ideaalbeeld verder dan de grenzen van Nederland. Ieder mens verdient volgens ons eenzelfde kans, vrijheid en een veilig thuis, Nederlander of niet. Als gemeente zijn we verantwoordelijk voor de mensen die hier naartoe komen en de nieuwe Inburgeringswet geeft ons nieuwe kansen om die mensen mee te laten doen aan de maatschappij. We zetten ook voor hen in op het beste onderwijs, vanaf de dag dat ze hier komen. Zo kunnen ze leren over wat we in Smallerland belangrijk vinden en leren ze de taal.

Om voorbereid te zijn op nieuwe vluchtelingen die hier naartoe komen moet de gemeente zorgen voor goede en veilige opvang. We denken dan bijvoorbeeld aan de vluchtelingen uit Afghanistan. Door mensen mee te laten doen kunnen wij hen helpen en kunnen zij ons helpen. Er zijn bijvoorbeeld te weinig mensen in de bouw en in de zorg, daar kunnen zij mee helpen. Vluchtelingenwerk, de MOS en de bibliotheek doen al veel mooie dingen en kunnen rekenen op onze steun.

- We willen dat Vluchtelingenwerk nog beter kan werken aan vluchtelingenopvang en zetten in op het beste onderwijs voor mensen die hier naartoe moeten komen. We willen vluchtelingen een veilig thuis geven en een tweede kans.

Vrij zijn om te werken en ondernemen

D66 gelooft in een Smallerland waar iedereen mee kan doen. Daarvoor is het noodzakelijk dat iedereen die dat wil aan het werk komt en gebruik kan maken van haar of zijn talenten. In onze gemeente willen we dat iedereen mee kan doen, waarbij je afkomst, geslacht, seksuele voorkeur of religie geen rol speelt. Daarom willen we streng optreden tegen discriminatie op het werk. Maar met willen zijn we er niet. Te vaak krijgen vrouwen geen kansen om door te groeien en krijgen mensen met een buitenlandse afkomst geen werk of stageplek. Dat moet veranderen.

Dit hoofdstuk gaat over het aantrekken van bedrijven, ondernemerschap, armoedebelid, leegstand, minimaregelingen, bijstand, basisinkomen en werkgelegenheid.

De basis moet goed zijn

Voor economische groei is een stevige basis nodig. Niet alleen door wat de gemeente doet, maar ook bij de mensen thuis in de beurs. Daarom zijn wij voorstander van een basisinkomen, zodat regels als de bijstand kunnen verdwijnen. De overheid vertrouwt inwoners te weinig, waardoor er allemaal onnodige controles zijn. Als de overheid de inwoners niet vertrouwt dan vertrouwen inwoners ook de overheid niet. Wij geloven ook dat door het basisinkomen mensen tijd hebben voor bijvoorbeeld vrijwilligerswerk of ontspanning.

Voor de toekomst moeten we ons klaarmaken voor het tegengaan van klimaatverandering en omgaan met de gevolgen die gaan komen. Alleen als we een duurzame gemeente worden kunnen onze inwoners hier in de toekomst fijn blijven werken.

- We willen dat er in heel Nederland een basisinkomen komt, maar tot die tijd willen we dat er in Smallerland proeven worden gedaan, waarbij er minder regels zijn voor mensen in de bijstand.
- Samen met Caparis als leerwerkbedrijf blijven we mensen aan een betaalde baan helpen, met respect voor de mensen die hun baan verliezen.
- We werken aan een duurzame economie, die Smallerland en Nederland klaar maakt voor de toekomst.
- Er komen regels om vervuilende industrie in Smallerland tegen te houden.
- We werken snel samen met ondernemers om kantoren te verduurzamen, omdat ze volgens de wet niet meer als kantoor gebruikt mogen worden zonder op zijn minst energielabel C¹⁶.
- Om iedereen dezelfde kans te geven komt er een plan tegen discriminatie op het werk.

Investeren, investeren, investeren!

In onze gemeente kunnen we niet stilzitten. Er komen ieder jaar veel banen bij en we zijn ambitieus. Daarom willen wij graag meer investeren in beleid om bedrijven hier naartoe te halen, gespecialiseerd in vernieuwing en techniek. Het innovatiecluster is een prachtig voorbeeld van de ambities die wij als D66 hebben. Dat betekent ook dat we bedrijven en het onderwijs dichterbij elkaar moeten brengen en onze eigen rol als gemeente serieus moeten nemen.

In onze gemeente wordt op dit moment ook glasvezel aangelegd, wij juichen dat toe en willen dat het in 2030 in de hele gemeente ligt. Door een goede internetverbinding zorgen we ervoor dat het aantrekkelijk is om thuis te werken, zodat het klimaat minder belast wordt en mensen makkelijker hun werk kunnen uitvoeren. Of het nou gaat om snel internet in het dorp, daarbuiten of in de stad.

¹⁶ <https://www.energielabel.nl/>

Ook voor bedrijven die net beginnen, start-ups, moet meer aandacht komen. Dat betekent dat wij kennis willen delen en meer ruimte willen geven aan mensen met een bedrijf, ondernemers. De gemeente moet zoveel mogelijk helpen en de ruimte voelen om flexibel om te gaan met vragen vanuit ondernemers. Als er toestemming nodig is, zoals een vergunning, moet de gemeente samen met ondernemers kijken hoe die gegeven kan worden. Wij vinden dat de gemeente ook meer bijeenkomsten moet organiseren, waarbij bedrijven, scholen en de gemeente elkaar kunnen vinden om te werken aan een betere gemeente voor bedrijven. Het CityLab in Drachten is daarin een goed voorbeeld.

- Waar nog geen glasvezel ligt komt zo snel mogelijk glasvezel, zodat iedereen snel internet kan hebben.
- We blijven samenwerken met het Innovatiecluster Drachten.
- Er komt een vernieuwend centrum waar de gemeente, bedrijven en scholen samen werken aan de vragen die leven in de gemeente. Het CityLab in Drachten krijgt een grotere rol.

Drachten is een stad

D66 is trots op ons Drachten. Te lang en te vaak doen we daar bescheiden over en dat moet anders. Wij hebben de tweede stad van de provincie en zo mogen wij ons ook gedragen. Dat betekent dat wij (symbolisch) stadsrechten aanvragen bij de Commissaris van de Koning. Bovendien willen wij werken aan 'het merk' Drachten als vernieuwings- en ontspanningsplaats van het Noorden. Volgens ons moeten er meer en grotere vernieuwende bedrijven komen door hen te helpen groeien en ervoor te zorgen dat er mensen klaar staan om er aan het werk te gaan. Dat betekent dat we willen investeren in goed onderwijs en woningen willen bouwen voor mensen die hier komen wonen. Om te zorgen dat we meedoen willen we ook investeren in het overtuigen van anderen van de waarde van Smallerland, het aanvragen van Europese subsidies en deelnemen in het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN).

Het moet ook aantrekkelijker worden om in Drachten te ontspannen. De Friese meren zijn vlakbij met prachtige havens in De Veenhoop, Drachten en Oudega in Smallerland. Ook is er prachtige natuur op fietsafstand van het bruisende centrum van de stad. Smallerland en Drachten worden dé Friese plek om te ontspannen. Om het bruisende centrum te maken willen wij dat de drukte in het centrum meer op één plek komt. Dat doen we samen met de ondernemers. D66 gelooft ook in minder auto's in het centrum, meer fietsen en wandelen en meer groen. We blijven er natuurlijk voor dat winkels zelf mogen bepalen wanneer ze open willen gaan. We willen dat ook de horeca meer vertrouwen gegeven wordt om zelf te bepalen wanneer ze open- en dichtgaan.

- We doen meer met bestaande samenwerkingen met Leeuwarden, Heerenveen en Súdwest-Fryslân;
- De gemeente neemt een lobby-coördinator in dienst die zorgt voor Europese fondsen;
- We sluiten aan bij de gemeenschappelijke regeling SNN;
- We vragen stadsrechten aan voor Drachten.
- De toeristenbelasting mag alleen worden gebruikt voor de versterking van recreatie en toerisme. Ondernemers moeten daarin samen met de gemeente keuzes maken.

Samenwerken voor lokale ondernemers

"Samen met lokale ondernemers inzetten op een eerlijke en duurzame economie, met ruimte voor nieuw ondernemerschap. Wij zijn blij dat D66 hier ook aandacht voor heeft."

"Door samen op te trekken willen wij van Smallerland een echte ondernemersgemeente maken."

Tjebbe van der Meer
CDA Smallerland

- Ook de horeca en coffeeshops mogen meer ruimte krijgen om zelf te bepalen wanneer ze open- en dichtgaan. Hierbij moet wel rekening worden gehouden met de buurtbewoners en de omgeving.

Ondernemen in Smallerland

Ondernemers in Smallerland verdienen het om gesteund en vrijgelaten te worden. Dit betekent dat als ondernemers zich ergens willen vestigen, de gemeente moet kijken naar de mogelijkheden. Als er regels zijn waardoor dat niet kan, bijvoorbeeld in een bestemmingsplan, moeten de regels snel kunnen veranderen als ze niet meer nodig zijn. Ondernemers dragen bij aan de groei van onze prachtige gemeente, de gemeente mag vaker laten zien dat ondernemers belangrijk zijn. D66 wil daarom de komende jaren meer aandacht geven aan de ondernemers in Drachten en de dorpen. We willen in gesprek gaan en kijken waar de behoefte ligt en waar er geholpen kan worden.

- Er moeten minder (onnodige) regels komen, die houden mensen alleen maar tegen.
- Regels, zoals bestemmingsplannen, moeten minder streng zijn en sneller kunnen veranderen, zodat ze passen bij wat bedrijven en inwoners nodig hebben.
- We steunen sociaal ondernemen¹⁷ door als gemeente zaken te doen met bedrijven die een steentje bijdragen aan het oplossen van de problemen van onze inwoners;
- Ondernemers moeten digitaal, via de telefoon en in het echt terecht kunnen bij de gemeente met hun vragen.
- We maken de industriegebieden aantrekkelijker en duurzamer, door te zorgen voor goede wegen, veel groen en samen met bedrijven meer zonnepanelen op daken te leggen.

Vrij zijn om te ondernemen

"Ik heb ervaren hoe belangrijk het is om een gemeente te hebben die meedenkt met ondernemers. Daar krijgen mensen energie van, daar leeft het centrum van op en het brengt ons allemaal vooruit."

Minder leegstand, meer banen en een gemeente die meedenkt in plaats van oplegt, dat is waar ik het voor doe."

Jantine Meister
Kandidaat-raadslid

¹⁷ <https://www.kvk.nl/advies-en-informatie/innovatie/duurzaam-ondernemen/sociaal-ondernemen-werken-met-een-missie>

Sneller en schoner van A naar B

Vrij zijn betekent ook gaan en staan waar je wilt. We willen een bruisend Smallerland en vooral ook een groen Smallerland. Daar hoort bij dat iedereen kan komen waar ze willen, met goede wegen en een goed openbaar vervoer. In een Smallerland waar iedereen veilig over straat kan, waar het fijn fietsen en prachtig wandelen is. In dit hoofdstuk leggen we uit hoe we dat voor elkaar willen krijgen.

Dit hoofdstuk gaat over parkeren, wandelen, fietsen, varen, autorijden, de bus en de trein.

Wandelen en fietsen in onze prachtige gemeente

Smallerland is een prachtige gemeente, waar veel mensen wandelen en fietsen. Van de grote groepen jongeren die in de zomer naar de Leien en Smalle Ee fietsen om te zwemmen, tot de groepjes mensen die in de pauze een rondje gaan wandelen. Van de hardloper in het Slingepark tot de natuurliefhebber in De Alde Feanen bij Oudega, wandelen en fietsen doet iedereen. Het is onderdeel van onze cultuur. En toch kan het nóg beter. Door meer wandel- en fietspaden aan te leggen, door oplaadpunten voor elektrische fietsen neer te zetten en door alle bedrijven, scholen, wijken en dorpen goed bereikbaar te maken.

- Er komen nieuwe wandelroutes en fietsroutes en het wordt duidelijker welke routes er al zijn.
- Naast de wegen tussen dorpen zouden losse (vrijliggende) fietspaden moeten komen, zodat er veilig tussen de dorpen gefietst kan worden.
- We willen dat de snelle fietsroute naar Heerenveen snel wordt aangelegd, zodat mensen niet met de auto hoeven.
- Er komen oplaadpunten voor elektrische fietsen in het centrum van Drachten, zodat Drachten beter te bereiken is voor mensen uit de dorpen.
- De fiets moet op meer plekken veilig kunnen worden neergezet.
- Op school leren alle kinderen hoe ze veilig over straat kunnen.
- We komen met een aanpak tegen nageroepen worden op straat. Lees daarover meer in het hoofdstuk 'Zonder veiligheid zijn we niet echt vrij'.

Snel en schoon met de bus en de trein

Wie verder weg gaat moet kunnen vertrouwen op goed openbaar vervoer, ook in de dorpen. In de toekomst rijden de bussen elektrisch en zonder chauffeur. Daarom willen we dat er een proef komt met zelfrijdende bussen, zodat we hier de kennis van de toekomst ontwikkelen. Volgens D66 begint de toekomst in Smallerland!

Het duurt nu lang om naar de randstad te komen met het openbaar vervoer. Door de Lelylijn, een spoorlijn tussen Lelystad en Groningen, aan te leggen kan iedereen sneller van het Noorden naar de randstad komen. Dat is goed voor de economie en het klimaat. Het kan ook betekenen dat er meer mensen in Drachten komen wonen en dat het spoor door natuur gaat. We moeten daar goed over nadenken, niet alleen in de gemeenteraad, maar samen met de inwoners.

- Ieder dorp bereikbaar met het openbaar vervoer.
- We willen dat er een proef komt met zelfrijdende bussen.
- Er komen meer 'Tút en derút'-plekken, waar bijrijders uit de auto kunnen stappen richting de bus, school of het werk.
- We maken ons hard voor de komst van de Lelylijn en willen dat er met alle inwoners nagedacht wordt over de gevolgen.

Minder auto's in de stad

Het is nu erg druk in het centrum van Drachten met auto's. We zien liever dat mensen aan de rand van het centrum goed hun auto kunnen parkeren, zodat het centrum veiliger wordt. We geven het De Kaden een zetje in de goede richting, door vanaf 17:00 uur geen auto's meer door te laten. Scooterbezorgers en fietsers kunnen er nog wel langs. Zo kunnen er grotere terrassen staan, zonder dat de winkels er overdag last van hebben. Ook wordt het 's avonds tijdens het stappen een stuk veiliger.

In het centrum willen we geen vervuilende auto's meer. Alleen duurzaam vervoer brengt nog de voorraad bij de winkels. Aan de rand van het centrum gaan we anders om met parkeren. Op het Kyriat-Onoplein moet het mogelijk blijven een paar uur gratis te parkeren met een blauwe kaart. Er is nu meer dan genoeg parkeerruimte in Drachten, veel parkeerplekken staan zelfs leeg. Daarom kan het parkeerterrein bij de Hema bijvoorbeeld prima een park worden en kan het Raadhuisplein de huiskamer van Drachten worden, door een groot deel van de parkeerplekken daar weg te halen. Het moet wel mogelijk blijven voor mensen die moeite hebben met lopen om dichtbij te parkeren.

We zijn blij dat er onderzoek wordt gedaan naar onveilige straten en daar moet ook snel wat mee gedaan worden. We denken dan bijvoorbeeld aan de Gauke Boelensstraat op de kruising met de Fabriciuslaan en de Tjalling Wagenaarstraat. Vaak is een weg ook onveilig, omdat de weg niet duidelijk is ingericht. Als mensen bijvoorbeeld Drachten inrijden over de Noorderhogeweg mogen ze maar 50 km/uur, maar de weg voelt alsof er makkelijk 80 km/uur gereden kan worden. Dit soort wegen moeten worden ingericht om bij de snelheid te passen of er moet harder mogen worden gereden.

Wij willen dat er een slimmer parkeerplan komt, met minder parkeerplekken, minder parkeren op de grond en meer parkeren onder en boven de grond. We willen daarbij minder auto's in de stad, maar meer mensen in het centrum. We willen dat er per parkeerplaats wordt gekeken naar wat het onderhoud kost en wat er anders ook gedaan zou kunnen worden met de grond. Dingen zoals stadsparken of woningen. Ook zouden parkeerplaatsen die overblijven vaak gebruikt moeten worden. Er moet altijd nog wel plek zijn om te parkeren.

- We maken de Kaden na 17:00 uur autovrij.
- De voorraad komt met duurzaam vervoer bij de winkels.
- Blijven parkeren met de blauwe kaart op het Kyriat Onoplein.
- Er komen minder onnodige parkeerplekken boven de grond. Van het parkeerterrein bij de Hema maken we een park, het Raadhuisplein wordt de huiskamer van Drachten.
- Het wordt duidelijker hoe snel er gereden mag worden, door wegen aan te passen op de snelheid.
- Alle rotondes gaan hetzelfde werken, zodat het voor iedereen duidelijk is wie er voorrang heeft.
- De laatste verkeerslichten in Drachten worden vervangen door rotondes.
- We maken onveilige wegen veiliger, door bijvoorbeeld de Gauke Boelensstraat en Eikesingel in Drachten en de Swartewei in Nijega aan te pakken.
- We houden rekening met ouderen en mensen met een beperking.
- Er komen meer oplaadpunten voor elektrische auto's.
- We zijn voorstander van sensoren op lantaarnpalen om lichtvervuiling tegen te gaan en energie te besparen, maar dat mag niet ten koste gaan van de veiligheid op straat.

Ook bereikbaar met het water

Niet alleen op het land is Smallerland een prachtige gemeente, ook vanaf het water genieten veel mensen van het landschap. Daarom zijn we blij dat er al meer energie wordt gestopt in waterrecreatie. Daardoor wordt Oudega een prachtplek met veel water en komen er meer mensen met de boot naar Drachten. Om het varen nog veiliger te maken, banen hier te houden en spullen naar de haven van Drachten te brengen moet er een nieuwe vaarweg komen.

- We gaan door met energie steken in waterrecreatie in onze gemeente, zodat iedereen met de boot kan genieten van onze gemeente.
- We willen dat er een nieuwe vaarweg komt voor grotere schepen die spullen vervoeren.

Genieten van je vrije tijd

Cultuur is de basis van wie we zijn in Smallingerland. Het is wat ons verbindt, wat we met elkaar gemeen hebben, ook als we ergens anders vandaan komen of anders zijn opgegroeid. Muziek brengt mensen samen, kunst prikkelt onze gedachten, leren over de geschiedenis maakt ons klaar voor de toekomst. De muziek en kunst die we mooi vinden is onderdeel van wie we zijn. Als we zingen, dansen en kunst maken voelen we ons echt vrij. Als mensen bezig zijn met cultuur vergeten ze de verschillen met anderen. Juist in deze tijd, waarin mensen steeds meer tegenover elkaar lijken te staan, is het belangrijk op zoek te gaan naar wat ons samen brengt. Plekken als Schouwburg de Lawei, Poppodium Iduna, de bibliotheek en Museum Dr8888 hebben zo'n verbindende rol en verdienen onze steun. Voor D66 is cultuur dus een belangrijke taak van de gemeente.

Dit hoofdstuk gaat over cultuur, toerisme en ontspanning.

Vrij zijn om te leren over cultuur

Iedereen moet kunnen genieten van kunst en cultuur. Dat begint al op jonge leeftijd. Met de klas moet ieder kind kennismaken met kunst en cultuur door bijvoorbeeld muzieklessen, theaterlessen en kunstlessen. Om iedereen in contact te laten komen vinden wij dat de gemeente Smallingerland door moeten gaan met het aanbieden van cultuureducatie. Binnen het cultuureducatieprogramma wordt er voor kinderen en jongeren in het onderwijs buitenschoolse cultuureducatie, zoals muzieklessen, theaterlessen, workshops en beeldende kunst aangeboden. Ook worden er bezoeken aan het theater, het poppodium en het museum opgezet met als doel om samen met de scholen alle leerlingen in het voortgezet onderwijs in Smallingerland in aanraking te laten komen met kunst en cultuur.

- Ieder kind leert over kunst en cultuur op school.
- We houden er rekening mee dat het museum verbouwd moet worden.
- De culturele organisaties van Smallingerland, zoals de Lawei, de bibliotheek, Iduna, het museum en Smelne's Erfskip krijgen de steun die ze verdienen.
- Kinderen leren over de geschiedenis van de gemeente en komen bij de culturele organisaties in contact met het Fries.

We maken er een feestje van

De afgelopen jaren hebben mensen die festivals en evenementen organiseren het zwaar gehad. Ze konden weinig of geen geld verdienen, terwijl ze wel kosten hadden. Nu er weer meer kan, moeten we de vrijheid vieren. Op festivals als Simmerdeis, Popcity en Dencity komen mensen uit Smallingerland elkaar tegen. Helaas zijn die laatste twee gestopt, omdat er te weinig geld was. De gemeente moet dat niet laten gebeuren, maar ervoor zorgen dat deze festivals weer door kunnen gaan. Onze gemeente ligt namelijk in het midden van het Noorden, met veel mooie natuur en alles wat een toerist nodig heeft. Door meer parken te maken, en geld te steken in ontspanning op het water en het centrum en festivals komen er meer toeristen. Dat is goed voor de bedrijven en uiteindelijk goed voor ons allemaal.

- Samen met de culturele organisaties en bedrijven moet de gemeente gaan kijken naar het organiseren van festivals, zodat de festivals die verloren zijn weer terugkomen. Daarbij moet de gemeente er ook voor zorgen dat er aandacht komt voor het klimaat op de festivals.
- Tussen de festivals en evenementen die de gemeente ondersteunt moet voor iedereen iets zitten dat ze leuk vinden.
- Als er een toeristenbelasting komt dan moet wat het oplevert ook weer uitgegeven worden aan het groener en mooier maken van Drachten, zodat er nog meer toeristen kunnen komen.

Zonder veiligheid zijn we niet echt vrij

Veiligheid is belangrijk voor alle inwoners van Smallerland. Veilig om te wonen waar we willen, veilig op school, veilig om te zijn wie we willen zijn, veilig bij sportclubs en veilig op straat. Zonder die veiligheid zijn we niet echt vrij. Want hoe vrij ben je, als je niet veilig over straat kunt? Als je niet naar de sportschool durft? Of als je niet goed kunt leren, omdat je bang bent? In dit hoofdstuk leggen we uit hoe we Smallerland een veilige plek willen maken en houden, waar iedereen vrij is om zichzelf te zijn.

Dit hoofdstuk gaat over veiligheid en discriminatie.

Veilig zijn en je veilig voelen

In Smallerland moet iedereen veilig zijn en zich veilig voelen. De overheid moet ervoor zorgen dat anderen je niet zomaar iets aan doen. In Smallerland voelen mensen zich soms niet veilig door wie ze zijn. Door wat ze geloven, van wie ze houden, hoe ze eruit zien en voor hun gezondheid. Mensen worden nageroepen als ze hand in hand lopen, uitgescholden vanwege hoe ze eruit zien, geslagen vanwege een beperking. Dat keuren wij af. Veiligheid is een voorwaarde voor vrijheid en we zijn pas vrij als iedereen dat is. Het is belangrijk dat iedereen in Smallerland veilig is en zich veilig voelt.

Geweld hoort nergens thuis, zeker niet in je eigen huis. Toch is huiselijk geweld één van de grootste problemen in onze samenleving. We zien dat huiselijk geweld vaak van generatie op generatie over gaat. De kans op een leven met trauma's wordt daardoor vergroot. Wij willen daarom een duurzame aanpak van huiselijk geweld.

De gemeente moet duidelijk maken wat de regels zijn en ingrijpen als mensen zich er niet aan houden. Als het voor iedereen duidelijk is wat de regels zijn, wordt het voor iedereen veiliger.

- De gemeente moet zorgen voor de veiligheid in het verkeer op weg naar school, naar het werk en op weg naar sport, muziek en cultuur. (Zie hoofdstuk Sneller en schoner van A naar B).
- Steeds meer misdaad gebeurt online, daar moet ook de gemeente wat aan doen.
- We pakken illegaal drugsgebruik en drugshandel aan. Als mensen een jointje willen roken of een drankje willen drinken vinden we dat prima, maar het is niet goed als er naalden in parken liggen en mensen 's avonds niet meer de hond uit durven laten in een park.
- We beschermen de privacy van onze inwoners.
- We pakken huiselijk geweld aan door in te zetten op een goede samenwerking tussen zorg, onderwijs, veiligheid en werk & inkomen. Ook wordt nazorg een belangrijk onderdeel van de aanpak. Want alleen samen kunnen we de cirkel van geweld doorbreken.
- Huiselijk geweld willen we het liefst voorkomen. Daarom willen we ook het taboe op het praten over (huiselijk) geweld doorbreken. Iedereen moet laagdrempelig om hulp kunnen vragen wanneer het thuis even niet goed gaat, bij elkaar, maar ook bij de gemeente en gemeentelijke instanties.
- In de horeca, in de apotheek en bij de gemeente kunnen vrouwen terecht bij het personeel met codewoorden om in veiligheid te worden gebracht.

De politie als je beste vriend

De burgemeester werkt samen met de politie en het Openbaar Ministerie aan de veiligheid van Smallerland. Dat doet hij samen met controleurs van de gemeente, boa's, en de politie. Doordat zij

op straat controleren of iedereen zich aan de regels houdt wordt onze gemeente veiliger. Ze moeten dat belangrijke werk wel goed kunnen doen. Daarom vinden we dat tijdens grote evenementen camera's mogen worden gebruikt en er in tassen mag worden gekeken, voor de veiligheid van iedereen. In de wijken en dorpen zijn de wijkagenten de oren en ogen, die precies weten wat de problemen zijn, samen met de boa's. Voor de veiligheid moeten boa's een camera bij zich hebben en handboeien, waar ze goed voor getraind worden.

Voor drugs die gebruikt worden om te ontspannen zoals wiet en lachgas wil D66 de landelijke regels volgen. De gemeente hoeft zich daar niet mee te bemoeien, maar we willen wel helpen om verslavingen te voorkomen, door mensen te leren over de gevolgen van het gebruiken van drugs.

- We beschermen onze inwoners en de gemeente leert mensen hoe ze zelf kunnen helpen om hun straat en dorp of wijk veiliger te maken.
- De burgemeester mag bij grote evenementen cameratoezicht toestaan. Ook mogen tassen doorzocht worden bij grote evenementen, als dat goed is voor de veiligheid.
- Als er ruzie is tussen inwoners schakelen we de MOS in, dat moeten we blijven doen. Door ook meer Jeugdwerk-busjes rond te laten rijden raken jongeren vertrouwd met mensen van de MOS.
- Afval op straat of in de natuur gooien wordt hard aangepakt.

Het is tijd om een eind te maken aan discriminatie, extremisme en racisme

Mensen lijken steeds meer tegenover elkaar te staan. Groepen worden bozer en extremer. We willen dat tegengaan, om te voorkomen dat mensen dingen doen die niet mogen van de wet. Agenten, Boa's, medewerkers van de gemeente en leraren moeten vroeg kunnen zien of iemand erg boos is, of over extreme dingen nadenkt. Dan kunnen de gevolgen voor de omgeving, klasgenoten, vrienden en familie worden beperkt.

Jongeren die weinig kansen krijgen komen sneller terecht in drugshandel dan jongeren die veel kansen krijgen. Vaak is er snel geld te verdienen, maar uiteindelijk loont het nooit. Door onderwijs en begeleiding wil D66 ervoor zorgen dat deze jongeren op een eerlijke manier werk vinden.

D66 is tegen geweld, mensen uitschelden en discrimineren. Haat voor waar mensen bijvoorbeeld in geloven, hun ervaren gender, van wie mensen houden, handicaps en mensen uit het buitenland moet stoppen. Dat stopt alleen als we ons uitspreken en er iets tegen doen. Daarom moet er een plan komen tegen discriminatie en tegen het naroeppen op straat. Vooral vrouwen hebben er last van dat ze 's avonds niet alleen over straat durven te gaan. Het mag in Smallerland niet uitmaken van wie je houdt, wie je bent, waar je in gelooft of hoe je eruit ziet, iedereen verdient het om zich veilig te voelen en om veilig te zijn.

- Iedereen voelt zich altijd en op elke plek in de gemeente Smallerland veilig, wie ze ook zijn. Er komt een plan om discriminatie te voorkomen en aan te pakken en voor veiligheid van vrouwen en transgender personen op straat. In dat plan komt aandacht voor bewustwording, de training van handhavers, campagnes zoals 'Ben Je Oke?'¹⁸, afspraken met het uitgaansgebied en een lage drempel om melding te doen.
- De gemeente werkt samen met bedrijven en organisaties om ervoor te zorgen dat ook op het werk mensen veilig zijn. Met bedrijven die discrimineren doet de gemeente geen zaken.

¹⁸ <https://benjeoke.nl/>

Brede welvaart als doel, genoeg geld en nieuw leiderschap als basis

De gemeente is van ons allemaal. Ieder jaar mag de gemeente miljoenen euro's uitgeven. Dat is geld van en voor de inwoners van Smellingerland. Ervoor zorgen dat dat geld op de juiste plek terecht komt is de verantwoordelijkheid van de gemeenteraad, dat nemen we als D66 erg serieus. In de afgelopen jaren was er een slechte sfeer in de gemeenteraad. Raadsleden, bestuurders en ambtenaren vertrouwden elkaar niet. De raadsleden bereikten niet wat ze wilden, bestuurders werden ontslagen en ambtenaren gingen niet meer met plezier naar hun werk. Dat moet anders. Dat kan anders. Daarom is het tijd voor een nieuw begin. Tijd om samen te werken in plaats van elkaar tegen te werken. Tijd om elkaar en onze inwoners te vertrouwen. Tijd voor nieuw leiderschap.

Dit hoofdstuk gaat over de politiek, het geld, belastingen en een gemeente die het welzijn op één zet.

Duidelijk doen

D66 wil dat het duidelijker wordt voor inwoners wat de gemeente doet en waar het geld van de gemeente heen gaat. Als inwoners weten wat er gebeurt en waar het geld aan wordt uitgegeven, ook in hun wijk of dorp, krijgen mensen meer vertrouwen in de gemeente. Ze raken betrokken en kunnen zelf meedenken met wat er gaat veranderen. In de toekomst bedenken we niet op het gemeentehuis waar het geld naartoe gaat, maar bedenken we dat samen met de inwoners. Van Drachtstercompagnie tot De Tike, van De Veenhoop tot De Wilgen, iedereen moet mee kunnen praten.

- Iedereen kan in het echt, via de telefoon en via de computer en in het Fries en Nederlands terecht bij de gemeente.
- We willen dat het altijd duidelijk is waar de gemeente geld aan uit geeft.
- Ook voor iedere wijk en ieder dorp moet duidelijk zijn hoe veel geld er uitgegeven wordt.
- Als er iets verandert bij mensen in de buurt laat de gemeente dat vooraf weten.
- We willen dat er een proef komt waarbij inwoners meedenken over waar de gemeente geld aan uit gaat geven.
- Het wordt makkelijker om een referendum aan te vragen, zodat iedereen mee kan beslissen over belangrijke keuzes.
- Brieven, regels en plannen van de gemeente moeten altijd begrijpelijk zijn, net als dit verkiezingsprogramma. Als er wel moeilijke woorden moeten worden gebruikt kan dat als bijlage worden toegevoegd.
- Bestuurders, ambtenaren en raadsleden komen in de hele gemeente bij de inwoners langs.
- We laten dorpen zelf bepalen of de officiële naam van het dorp de Friese of Nederlandse wordt.

Nieuw leiderschap

De afgelopen vier jaar is Smellingerland steeds meer in de schulden gekomen en is er weinig bestuurd. D66 wil Smellingerland weer op de kaart krijgen, niet als

Gearwurkje foar it Frysk

"Foar mear as de helte fan de ynwenners fan Smellingerlân is de memmetaal it Frysk. Dêrom fine wy it as FNP, lykas D66, needsaaklik dat it Frysk taalbeliedsplan mei faasje fierder útfierd wurdt.

Wy binne it as FNP fansels net altiten iens mei D66, mar wurkje graach gear om it wolwêzen op ien te setten."

Durk Oosterhof
FNP Smellingerlân

plek waar wethouder na wethouder af moest treden, maar als een prachtige groene gemeente. Daarvoor willen we alles op alles zetten, door ook zelf mee te doen.

- D66 wil meewerken aan nieuw leiderschap van de gemeente, door samen te werken met andere partijen.
- We willen dat mensen in het gemeentehuis elkaar weer vertrouwen en dat de gemeente ook de inwoners weer vertrouwt.
- De gemeente slaat niks op wat ze niet hoeven te weten over inwoners. Mensen moeten ook zelf kunnen doorgeven hoe ze genoemd willen worden.
- Smallerland geeft zelf het goede voorbeeld met een divers gemeentebestuur. Gelijk werk bij de gemeente wordt gelijk betaald.
- Jongeren worden betrokken bij de keuzes die de gemeente maakt, door in ieder raadsvoorstel te benoemen wat de gevolgen zijn voor jongeren en hoe zij worden betrokken. De Jeugdraad willen we behouden en laten groeien.

Goed omgaan met het geld

Dat iedereen niet alleen genoeg geld heeft om rond te komen, maar zich ook goed voelt wordt ook wel 'brede welvaart' genoemd. Het gaat dus ook om gezond zijn, veilig zijn, jezelf kunnen ontwikkelen en naar school kunnen. Een gemeente waar iedereen vrij is om zichzelf te zijn en om te worden wie ze willen worden, dat is waar we het voor doen. Dat betekent dat de gemeente je zoveel mogelijk je eigen ding laat doen, maar je helpt als je het nodig hebt. Zo laten we iedereen vrij, maar niemand vallen.

Om ervoor te zorgen dat de gemeente daar mensen bij kan helpen betalen de inwoners belasting. We moeten heel goed nadenken, zodat het geld naar de goede dingen gaat en er geen geld wordt verspild.

- De gemeente moet meer geld krijgen van de landelijke overheid. We krijgen nu te weinig geld om ons werk goed te doen en blijven ons daarom inzetten voor een financieel gezonde gemeente met hulp van het Rijk.
- We willen dat de gemeente niet alleen kijkt naar wat iets kost om te kopen, maar ook welke kosten er nog bij komen, zoals kosten voor het onderhoud.
- Het geld dat we nu uitgeven moet ons klaarmaken voor de toekomst, kinderen en mensen die nog geboren worden mogen niet het slachtoffer worden van de keuzes die nu gemaakt worden.
- Er komt een vergoeding voor vrijwilligers voor mensen in dorps- en wijkraden en de dorps- en wijkraden krijgen meer geld.
- We willen dat er minder bestuurders komen, zodat er meer geld is om voor inwoners wat te betekenen, bijvoorbeeld in de zorg.
- De grootste belasting, de ozb, mag alleen hoger worden om te voorkomen dat inwoners tussen wal en schip raken en vanwege de inflatie.

